

С.В. УрванцеваДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», urvanceva@ukr.net

Упродовж останнього десятиріччя показник ступеня зносу основних засобів підприємств в Україні в цілому та у розрізі окремих видів економічної діяльності постійно зростає і досяг понад 50 %. При цьому у таких видах діяльності, як рибне господарство, обробна промисловість, виробництво та розподіл електроенергії, газу та води, будівництво, водний транспорт, освіта, зношеність основних засобів складає майже 60 %. У такій ситуації потрібним є пошук якісно нових методів оновлення матеріальної бази підприємств, одним із яких може стати лізинг. Використання лізингу як спеціалізованої фінансової послуги надає можливість створення або оновлення матеріальної бази та основних фондів підприємств різних організаційно-правових форм господарювання.

Для аналізу стану лізингової діяльності, проблем та перспектив її розвитку, перш за все, необхідно визначити регулюючі органи, законодавчу базу функціонування та організацію лізингового бізнесу.

Законодавство України передбачає існування двох державних регуляторів ринку лізингових послуг [1]:

- Національного банку України – щодо ринку банківських послуг, включаючи лізингові операції;
- Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) – щодо інших ринків фінансових послуг, включаючи лізингові операції.

Чинне законодавство України не містить жодних регуляторних обмежень щодо оперативного лізингу. Така ситуація і з операціями фінансового лізингу в банківському секторі, нині будь-які банки мають право здійснювати операції фінансового лізингу без необхідності отримання додаткових ліцензій або дозволів НБУ. Що ж стосується операцій фінансового лізингу небанківського сектору, то виступати лізингодавцями в угодах фінансового лізингу мають право лише юридичні особи, які є фінансовими установами, занесеними в спеціальний реєстр Нацкомфінпослуг.

Основними законодавчими актами України у сфері лізингу є:

- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV;

- Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.01.2003 р. №435-IV;
- Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. №2664-III;
- Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. №2121-III.

Усі лізингові компанії, що нині формують ринок лізингових послуг України можна поділити на чотири групи:

- компанії, створені виробниками основних засобів – можливих предметів лізингу, їхніми постачальниками та дилерами;
- компанії, створені банківськими установами;
- незалежні компанії, власниками яких не є банки або виробники і які засновано іншими юридичними та фізичними особами;
- державні лізингові компанії («Украгролізинг»).

Слід зазначити, що у сучасних умовах саме банк є невід'ємним суб'єктом лізингових відносин, виступаючи в ролі лізингодавця, лізингоодержувача, засновника, кредитора або ж фінансового агента лізингових компаній. Законом України "Про банки та банківську діяльність" визначено, що банки можуть самостійно здійснювати лізингові операції на підставі ліцензії НБУ. Однак, більшість банків віддають перевагу опосередкованим формам участі в лізингових угодах, які проявляються в:

- створенні власної дочірньої лізингової компанії;
- створенні разом з іншими банками, кредитними установами, іншими суб'єктами господарювання спільних лізингових компаній;
- кредитному обслуговуванню лізингових компаній (включаючи факторингове).

Вказані форми в цілому забезпечують вищу ефективність, ніж безпосередня участь банків у лізинговому бізнесі. Це пояснюється перевагами спеціалізації лізингових компаній.

Основною тенденцією розвитку лізингу в Україні є створення лізингових компаній при комерційних банках (особливо з іноземним капіталом), які є їхніми основними засновниками, а також становлять найпотужнішу групу лізингових компаній. Такі компанії надають лізингові послуги широкому колу клієнтів, зокрема власним постійним клієнтам, яких рекомендують до обслуговування безпосередньо лізинговою компанією. Тому лізингові компанії в структурі великих комерційних банків мають також високий потенціал, значне коло клієнтів і посідають високу позицію на ринку, що підтверджується обсягами лізингових портфельів 15-ти провідних лізингових компаній. Так «ВТБ Лізинг Україна – дочірня компанія російської «ВТБ Лізинг» впевнено займає першу позицію рейтингу протягом 2008-2012 рр. (за результатами третього кварталу 2012 року лізинговий портфель її становив – 3632,61 млн.грн.). Також є перспективні новачки, наприклад, «ОТП Лізинг», яка була заснована у 2008 році, а у 2012 займала п'яту сходинку рейтингу «Топ-15 основних гравців ринку фінансового лізингу» [2].

У після кризовий період активно вступили у гру не тільки лізингові компанії, що частково є «дочками» банків. Банки, подолавши кризу, більш ретельно обирають не лише клієнтів, а й товари, під які видають кредити. Їм зовсім нецікаво видавати досить великі кредити під складний механізм, який у випадку неплатоспроможності клієнта буде проблемно реалізувати, тому ця сфера передана банківським «помічникам» - лізинговим компаніям.[3]

Не дивлячись на те, що Україна має досить високий потенціал для розвитку ринку лізингу, проведені дослідження показують, що такий розвиток може стикнутися з гальмівним впливом чинників правового, фінансово-економічного, організаційного та соціального характеру.

Узагальнені проблеми, що стримують розвиток лізингового бізнесу в Україні, включають:

1. Неврегульованість питання правомірності потенційних вимог лізингоодержувача:

- щодо зменшення плати за користування предметом лізингу, якщо внаслідок обставин, за які він не відповідає, можливість використання предмета лізингу суттєво зменшилася;
- щодо звільнення лізингоодержувача від плати за користування предметом лізингу за весь час, упродовж якого майно не могло бути використано через обставини, за які лізингоодержувач не відповідає.
- щодо вчинення виконавчого напису нотаріуса з метою стягнення у безспірному порядку заборгованості (згідно з пп. 5 п. 1 ст. 10 Закону України «Про фінансовий лізинг»).

2. Проблеми оподаткування лізингових операцій:

- перенесення залишку податкових збитків на наступний період можливе, але існує законодавча «традиція» відмінити або обмежувати (зі зворотнім ефектом) таке право;

- рефінансування в іноземній валюті призводить до дуже великих штучних оподаткованих прибутків або збитків, які не можуть бути збалансованими, тому що ревальвація лізингових договорів, прив'язаних до іноземної валюти, неможлива;

- обмеження можливості віднесення до валових витрат відсотків за кредитами, отриманих від пов'язаних з лізингодавцем банків-нерезидентів.

3. Проблеми, пов'язані із фінансуванням лізингових угод:

— оцінюючи рейтинги України як держави, кредитори-нерезиденти вимагають покриття політичних ризиків, що суттєво збільшує вартість фінансування;

— брак власного капіталу у лізингових компаній;

— залучення довгострокових позичкових коштів у великих розмірах не можливе без додаткових гарантій компаній-засновників або афілійованих структур;

— вартість гривневих кредитів досить нестабільна та є занадто обтяжливою для цілих секторів економіки;

— випуск гривневих облігацій є альтернативою позики, проте він обмежений щорічною офертою і максимальною сумою випуску (максимум - трикратний розмір власного капіталу);

— вкрай обмеженим є фінансування в іноземній валюті, а кредити в національній валюті наразі мають короткостроковий характер.

4. Проблема створення резервів лізингодавцями.

5. Проблема недостатньої поінформованості підприємницької спільноти про можливості та переваги лізингового механізму фінансування.

6. Низька фінансова дисципліна лізингоодержувачів.

7. Проблеми, пов'язані із судовим стягненням заборгованості лізингоодержувача, проте проведення судових процесів - це, скоріше здійснення тиску на клієнта, а не стягнення грошей.

8. Проблема дефіциту кваліфікованих кадрів, тощо.

Щодо розвитку банківської лізингової діяльності в Україні, то вона гальмується низкою причин, серед яких вагоме місце займає недостатність ресурсного потенціалу банків. З одного боку, банківський сектор України демонструє відповідні темпи зростання і є найбільш розвиненим порівняно з іншими секторами. З другого – обсяги та структура власного капіталу, зобов'язань та активів банків свідчать, що вони є замалими порівняно з потребами економіки країни і, у тому числі ринку лізингу. До інших причин слід віднести відсутність сформованого вторинного ринку обладнання, державної програми розвитку лізингу, недосконалість механізмів страхування лізингових операцій і захисту лізингодавців тощо.

Тож, з метою усунення проблем, які гальмують розвиток лізингових послуг в Україні необхідно:

— вдосконалити нормативно-правової бази у сфері лізингу й уніфікувати її з міжнародним законодавством;

— створити мегарегулятор ринку фінансових послуг та уніфікувати державне регулювання й нагляд;

— розвивати саморегулювання на ринку фінансових послуг і проводити публічні заходи щодо обговорення проблем розвитку лізингу в Україні;

— надати податкові пільги щодо операцій з міжнародного лізингу для ввезення на територію України високотехнологічного устаткування;

— поліпшити структуру джерел фінансування лізингових операцій, створити умови для запровадження механізму рефінансування портфелів лізингових угод, зокрема, через процедури їх продажу та сек'юритизації (стандартизації лізингових угод з наступним випуском цінних паперів під забезпечення пакетів стандартизованих лізингових угод);

— розвивати систему гарантій і страхування предметів лізингу;

— знизити вартість кредитних ресурсів, нотаріальних послуг з оформлення договорів лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди;

— підвищувати рівня обізнаності населення в особливостях і перевагах лізингу.

Література:

1. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» Закон України від 12.07.2001 р. №2664-III

2. Рейтинг лізингових компаній за результатами третього кварталу 2012 – Офіційний сайт Українського об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/rating/Q32012/>

3. Исследования рынка лизинговых услуг Украины – Офіційний сайт рейтингового агентства «Експерт-рейтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.expert-rating.com